

Motion till riksdagen

1988/89: Fi87

av Börje Hörnlund m. fl. (c)

med anledning av prop. 1988/89: 150 med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1989/90, m. m. (kompletteringspropositionen)

Inledning

I prop 1988/89: 150 med förslag till reviderad finansplan för budgetåret 1989/90 (kompletteringspropositionen) redovisas regeringens bedömning av hur den ekonomiska politiken bör utformas. Inriktningen av propositionen är enligt regeringen betingad av målsättningen att dämpa efterfrågeexpansionen. Detta innebär att betydande förändringar vidtas i förhållande till det förslag till statsbudget som tidigare lagts fram för budgetåret 1989/90. Bland annat föreslås nu en höjning av mervärdesskatten, ökade alkohol- och tobaksskatter samt en höjning och differentiering av den allmänna löneavgiften m m. I en partimotion presenterar centerpartiet sin syn på regeringens bedömning av den ekonomiska utvecklingen under de närmaste åren och de åtgärder denna enligt vår bedömning nu bör föranleda.

I föreliggande kommittémotion tar vi upp frågor som rör arbetsmarknadspolitiken i finansplanen och arbetsmarknadsdepartementets ansvarsområde (bil 9), förutom de delar som berör Västernorrlands län, vilka tas upp i en särskild kommittémotion. Vidare tas i motionen upp vissa frågor som rör industridepartementets verksamhetsområde (bil 11).

I propositionen redovisas således regeringens principiella syn på den offentliga sektorns förnyelse, bl. a. inriktningen av arbetsmarknadspolitiken. Föredraganden betonar därvid vikten av att arbetslinjen gäller och tar upp det positiva i att ta till vara den yrkeskunskap som invandrare har från sitt hemland. De konkreta åtgärder som föreslås i kompletteringspropositionen rör bidrag till sökanderesor för norska medborgare, visst strukturstöd för byggmarknaden och utvidgad försöksverksamhet med flexibla lönebidrag.

De åtgärder som föreslås inom industridepartementets verksamhetsområde rör behovet av samordning mellan de statliga skogsföretagen.

Falsk historieskrivning

I sin historieskrivning över den ekonomiska utvecklingen i landet hävdar föredraganden nu som tidigare att den socialdemokratiska regeringspolitiken efter 1982 räddat Sverige från en nationell katastrof. Föredraganden ser utvecklingen på arbetsmarknaden som ett exempel på hur framgångs-

rik regeringen varit. Den socialdemokratiska historieskrivningen är falsk och syftar till att dölja att den dåvarande regeringen under perioden 1976–82 lyckades, trots internationell lågkonjunktur, hålla arbetslöshets-talen på betydligt lägre nivåer än omvärlden. Under denna period ökade arbetslösheten inom OECD-området betydligt mer än i Sverige.

Den socialdemokratiska regeringen har, trots en långvarig internationell högkonjunktur, först nu lyckats pressa ned arbetslösheten i förhållande till 1982 i någon nämnvärd grad. Den öppna arbetslösheten är med en korrekt jämförelse endast ca 1 % lägre 1988 (1,6 %) jämfört med 1982 (2,6 %). Detta framgår t. o. m. av en tabell i kompletteringspropositionen (s 70). Av propositionen framgår samtidigt att antalet förtidspensionärer för närvarande är 346 000 och att 50 000 nya förtidspensioner beviljas per år, varav många kan hänföras till arbetsmarknadsskäl. Den totala kostnaden för förtidspensionerade uppgår till 23 miljarder.

Förtidspensioneringen har således under – för att citera propositionen – regeringens ”två första mandatperioder” ökat mycket kraftigt. Det är först när denna negativa utveckling påtalats av AMS som regeringen har reagerat och betonat vikten av att åtgärder vidtas som minskar behovet av förtidspensioneringar. Någon motvarighet i reella insatser har dock dessa uttalanden inte, utan utvecklingen efter 1982 tyder snarast på att den socialdemokratiska regeringen accepterat förtidspensionering och ungdomslag som ett sätt att hålla arbetslösheten på en lägre nivå än den i realiteten är.

Vidare har under den socialdemokratiska regeringsperioden de regionala skillnaderna i arbetslöshetstalen varit betydande. Den förda ekonomiska politiken har kraftigt förstärkt de regionala obalanserna och stimulerat en kraftig inflyttning till storstadsregionerna, med de problem detta medfört både i avfolkningsbygder och inflyttningsregioner. Tillväxten i den svenska ekonomin har varit starkt koncentrerad. Detta har inom vissa områden skapat en överhettning med löneglidning och inflation som följd. Andra områden har haft en långsammare tillväxt, stagnation eller t. o. m. recession samtidigt som man fått vidkännas en ökande pris- och kostnadsutveckling. I många regioner och i många kommuner är också arbetslösheten betydligt högre än de genomsnittliga arbetslöshetssiffror som redovisas i propositionen.

Orsaken till obalansen mellan olika landsdelar är den ekonomiska politik som regeringen fört, vilken varit starkt koncentrationsdrivande. Regeringen har gynnat storföretagen och expansiva områden på småföretagens och regionalt utsatta områdens bekostnad. Vi vill även i detta sammanhang visa på vikten av att föredragandens uttalanden om behovet av att underlätta rörligheten på arbetsmarknaden avser den yrkesmässiga rörligheten. En ökad geografisk rörlighet skulle enbart ytterligare förvärra den regionala obalansen och öka överhettningsproblemen i inflyttningsregionerna.

Mot denna bakgrund måste det ekonomiska perspektiv och de åtgärder som föreslås i kompletteringspropositionen ifrågasättas. Regeringen utgår ensidigt ifrån de problem koncentrationsutvecklingen och de därav följande ekonomiska överhettningsproblemen skapat i de expansiva delarna av landet.

En bättre regional balans innebär att landets samlade produktionsresurser kan utnyttjas på ett bättre sätt. Den mest positiva utvecklingen av samhällsekonomin erhålles om mänskligt kunnande, samhällsinvesteringar och råvarutillgångar över hela landet tas till vara.

I koncentrationsområdena har löneglidningen varit stor. Bristyrkesgrupper inom främst det privata näringslivet har fått löner avsevärt över slutna avtal medan motsvarande grupper inom den offentliga sektorn i stort sett stått stilla på avtalad nivå. I ej överhettade regioner har löneglidningen varit liten även om självfallet löneutvecklingen har påverkats av utvecklingen i de överhettade regionerna.

Detta förhållande skapar spänningar både mellan regioner och inom regioner och mellan människor med olika yrken. Det nu föreliggande förslaget kommer ytterligare att försvåra möjligheterna till att slutföra avtalsrörelsen på ett balanserat och ansvarsfullt sätt. Sammantaget riskerar löneglidning och lönerörelse att leda till en sådan kostnadsutveckling att Sveriges konkurrenskraft gentemot andra länder försämras med en allt sämre bytesbalans som följd.

Det är samtidigt förstäeligt att människor med fasta avtal i överhettade regioner blir missnöjda med utvecklingen. Det inflationstryck som den starka löneglidningen skapar leder till att många grupper drabbas av kostnadsfördyringar. Steg för steg halkar de efter i löneutvecklingen. Detsamma gäller människor i ej överhettade regioner som också successivt halkar efter genom de ökande löneklyftorna. Det är mot denna bakgrund nödvändigt att den ekonomiska politiken reellt anpassas efter målsättningen att nå regional balans. Detta är en förutsättning om de nuvarande balansproblemen i ekonomin som redovisas i kompletteringspropositionen skall kunna åtgärdas.

De åtgärder som föreslås riskerar mot denna bakgrund att leda till oönskade effekter genom att även branscher och regioner där överhettningstendenser inte är särskilt framträdande innefattas. Många människor har också sådana ekonomiska förhållanden att de inte klarar den stora ekonomiska åstramning som regeringen föreslår utan de åtgärder som föreslås måste utgå ifrån en vilja att de åtgärder som vidtas utformas på ett sådant sätt att den enskilde på någon sikt får en fördel av dessa. I vår partimotion om den ekonomiska politiken utvecklar vi närmare våra konkreta förslag på hur vi anser att de nuvarande, framför allt regionalt betingande, överhettningssproblemen i den svenska ekonomin skall lösas.

Vi vill dock i detta sammanhang med anledning av vad som framförs i kompletteringspropositionen understryka att kunskapens betydelse för samhällsutvecklingen inte kan överskattas. Det är de mest kunskapsintensiva verksamheterna som är mest expansiva. En hög utbildningsnivå är en förutsättning för att Sverige skall kunna hävda sig i den internationella konkurrensen. Utbildningsväsendets struktur och lokalisering har stor betydelse för möjligheterna att uppnå en balanserad regional utveckling.

Beträffande arbetsmarknadspolitikens inriktning har vi från centerpartiets sida tidigare i en partimotion till innevarande riksmöte framhållit

betydelsen av att samhället måste ha en hög arbetsmarknadspolitisk beredskap för att möta konjunkturnedgångar och de krav som strukturförändringar inom näringslivet ställer. Vi underströk att målsättningen att alla som vill skall beredas arbete måste ligga fast.

Det är med denna utgångspunkt viktigt att bredda och differentiera lokala arbetsmarknader i olika delar av Sverige så att människor har valmöjligheter. Tillgången på arbete eller utbildning är en väsentlig förutsättning för andra levnadsvillkor och styr möjligheterna att nå en positiv samhällsutveckling.

Vi underströk vidare i vår partimotion om arbetsmarknadspolitiken att det är angeläget att föra en politik som minskar statens totala kostnader för arbetsmarknadspolitiska insatser. Detta kan, på ett ansvarsfullt sätt, endast ske om antalet människor som nu får samhälleligt stöd kan minskas genom fler fasta arbeten. Enligt centerpartiets mening måste ökad uppmärksamhet riktas mot möjligheterna att skapa fler jobb i näringsliv och småföretagsamhet.

Arbetslinjen måste gälla även för arbetshandikappade

Allmänt kännetecknas — som ovan nämnts — den svenska arbetsmarknaden av en hög sysselsättning och låg arbetslöshet. Arbetskraftsbristen är betydande i överhettade regioner och orter. Svårigheterna att rekrytera utbildad arbetskraft är stora för både företag och den offentliga sektorn. Samtidigt är andelen förvärvsarbetande bland handikappade betydligt lägre än bland övriga befolkningen. Det har sin orsak bl. a. i problem och brister i arbetslivet, vars organisation och krav inte motsvarar den enskilda människans möjligheter. Detta visar också den fortsatta ökningen av antalet förtidspensionärer, de ökande sjuktalen och den stora andelen sökande arbetshandikappade vid arbetsförmedlingarna. Ett stort antal av dessa kan hänföras till arbetsmarknadsskäl, dvs. den pensionerade skulle kunna ha ett arbete om det kunde erbjudas ett med passande förutsättningar.

Dessutom tillkommer nya grupper sökande. Dit hör bl. a. ett stort antal människor som nu flyttar ut från de, enligt samhällets intentioner, avvecklade institutionerna för psykiatri och omsorger, och som ställer berättigade krav på arbete efter förmåga.

Utvecklingen på arbetsmarknaden med å ena sidan en konstant brist på arbetskraft inom vissa områden och å andra sidan ökade krav på flexibilitet, utbildning m. m. bidrar också till att fler handikappade riskerar att slås ut eller utestängas från arbetsmarknaden.

Situationen på arbetsmarknaden för arbetshandikappade på den svenska arbetsmarknaden är således svår, samtidigt som regeringen med hänvisning till det allmänna sysselsättningsläget målar upp bilden av en utomordentligt god arbetsmarknadssituation.

Centerns uppfattning är att alla har rätt till den sociala trygghet som ett arbete innebär. Detta gäller självklart såväl handikappade som icke handikappade. Målsättningen är att alla människor så långt det är möjligt skall beredas arbete inom det ordinarie arbetslivet.

Situationen på arbetsmarknaden för de arbetshandikappade är således, trots den rådande högkonjunkturen, sådan att det krävs fortsatta och intensifierade insatser för de arbetshandikappade.

Sådana insatser bör först och främst ske i det ordinarie arbetslivet med eller utan stöd i form av lönebidrag, arbetsbiträden, hjälpmedel till skilda grupper med olika arbetshandikapp etc. När det inte är tillräckligt krävs speciella resurser.

Mot bakgrund av den arbetsmarknadssituation som råder för handikappade är det centerns uppfattning att det är nödvändigt att stärka insatserna för att bereda handikappade arbete. Föredragandens uttalanden i propositionen om behovet av en bättre uppföljning i syfte att få till stånd en bättre omsättning av lönebidragsplatserna är enligt vår mening otillräckliga.

Centerns förslag

I nuvarande läge med arbetskraftsbrist inom många yrken och i flera regioner talar både sociala och ekonomiska skäl för att all kraft skall inriktas mot insatser som prioriterar att ge de arbetssökande arbete eller utbildning framför kontantstöd. Från centerpartiet har vi mot denna bakgrund lagt en mängd förslag som syftar till att utveckla arbetsmarknaden över hela landet, vilka finns redovisade i motioner som väckts till innevarande riksmöte. Sammantaget innebär dessa offensiva satsningar på mer än 5 miljarder kr.

Vi har även påtalat vikten av att de sysselsättningsskapande insatserna intensifieras och de medel som reserverats för dessa ändamål utnyttjas effektivt. Problemen för de svårplacerade på arbetsmarknaden kvarstår och vi kvarstår vid vår uppfattning att ytterligare 5000 utbildningsplatser inrättas inom det reguljära utbildningsväsendet som bekostas av AMS. Kostnaden för dessa platser kan beräknas till 150 milj. kr.

Vi har vidare krävt att en större flexibilitet skall införas vad beträffar reglerna för lönebidrag och vi ser förslaget om utvidgad försöksverksamhet med flexibla lönebidrag som ett steg i rätt riktning och i linje med vad vi från centern krävt. Enligt vår mening bör lönebidragen vara mer flexibla för arbetshandikappade och kunna beräknas utifrån den arbetsinsats som den handikappade kan göra. Detta förslag, tillsammans med vårt förslag om ökade resurser för Samhall i syfte att ge fler arbetshandikappade ett arbete, skapar förutsättningar för att ge ytterligare ca 2000 arbetshandikappade en meningsfull sysselsättning.

De offensiva insatser som vi föreslår måste kompletteras med klara direktiv till arbetsförmedlingarna om att de arbetssökande i princip måste ta anvisat arbete på hemorten. De lokala arbetsförmedlarna måste således aktivt verka för att anvisat arbete tas. De arbetssökande måste acceptera ett tillfälligt arbete i avvaktan på ett arbete anpassat efter yrkeserfarenhet och utbildning.

Med en offensiv politik enligt vår modell kan nuvarande besvärliga vakanslägen inom vård, service och tillverkning förbättras. Många arbetssökande som yrkesmässigt senare ägnar sig åt teoretiska yrken kan få erfarenhet av kroppsarbetets villkor, vilket måste ses som ett nyttig erfa-

renhet. Ett arbete är också att föredra ur social synpunkt framför en nedbrytande arbetslöshet. Med vårt förslag skapas förutsättningar för alla att på ett positivt sett medverka till ökad välfärd i hela vårt land.

Sammantaget bedömer vi att våra förslag kommer att minska antalet stöddagar väsentligt inom såväl arbetslöshetsförsäringen som KAS. Vi anser att en rimlig beräkning är att antalet stöddagar med KAS kommer att uppgå till högst 2,3 milj resp att arbetslösheten i genomsnitt kommer att motsvara högst 5 dagar per medlem och år under nästa budgetår.

Detta innebär en minskning av anvisade medel för KAS med 60 milj kr. Vi bedömer vidare att de offensiva insatser på olika områden tillsammans med hårdare krav att ta anvisat arbete som vi föreslår medför ett minskat stödbehov kommande budgetår inom ramen för arbetslöshetsförsäringen på i storleksordningen 2 miljarder kr.

Våra förslag skulle således leda till att överskottet i arbetslöshetsförsäringen för 1989 kan beräknas uppgå till drygt 5 miljarder kr. Enligt vår mening bör mot denna bakgrund en del av dessa medel kunna utnyttjas för att finansiera bl. a. de offensiva satsningar vi föreslår. Med hänsyn till att konjunkturutvecklingen m. m. kan innebära ett ökat behov av stöd bör inte arbetsmarknadsavgiften sänkas, utan 2 500 milj kr som en engångsförstärkning föras över från berört konto i riksgäldskontoret till statsbudgetens inkomsttitel i enlighet med våra tidigare förslag.

Bered flyktingar och invandrare arbete eller utbildning snabbt

I propositionen konstateras att arbetslösheten bland utländska medborgare är ungefär dubbelt så hög som bland svenska medborgare. Det är enligt vår mening väsentligt att arbetslinjen även gäller för invandrare och att såväl resurser avsätts som att reglerna utformas så att dessa kan beredas arbete eller en adekvat utbildning snabbt.

Det är också oftast en önskan från invandraren och de kommunala instanser som denne kommer i kontakt med att man snarast möjligt kan få ett arbete. Av byråkratiska och administrativa skäl har det hittills ofta dröjt mycket länge innan invandraren fått ett arbete anvisat. Ett av skälen är det krav som ställts att invandraren skall kunna svenska hjälpligt. Enligt vår mening bör det finnas betydande möjligheter att påskynda denna utbildning och komprimera denna. Den skulle då sannolikt även bli mer meningsfull för den enskilde individen. Det bör även finnas möjligheter att kombinera utbildningen i svenska med någon form av praktik eller inskolningsarbete.

Avgörande för invandrades möjligheter att på ett bra sätt anpassa sig till det svenska samhället är således att de snabbt får ett arbete på den ordinarie arbetsmarknaden. Detta är en förutsättning för att felaktiga attityder till invandrare och flyktingar inte skall få en växande grogrund. Vi anser därför att invandrare skall kunna beredas arbete eller utbildning snarast och så snabbt som möjligt få tillträde till arbetsmarknaden. Det bör noggrant följas om de förändringar som genomförts fr. o. m. den 1 juli är tillräckliga för att arbetslinjen i reell mening kan anses gälla även för invandrare.

Med anledning av föredragandens uttalanden om vikten av att ta till vara den yrkeskunskap invandraren har från sitt hemland vill vi erinra om vårt förslag att arbetsmarknadens parter bör ta upp överläggningar som syftar till att ge invandrare och flyktingar med akademisk bakgrund möjligheter till en relevant kompletterande utbildning och arbeten anpassade efter deras utbildning.

Sysselsättningskapande åtgärder

Efter förslag från AMS föreslås i propositionen att 15 milj kr skall föras över från medlen för beredskapsarbeten till strukturstöd för byggarbetsmarknaden (Galaxen). Mot bakgrund av den överhettade byggmarknaden anser vi att de medel som reserverats för sysselsättningskapande åtgärder bör reserveras för andra typer av sysselsättningskapande insatser. Propositionen bör således avslås i denna del.

Statsägda företag

Från centerpartiets sida har vi i annat sammanhang framhållit att de statliga skogsföretagen hör till de statligt ägda företag som bör kunna försäljas. Senast i samband med regeringens förslag att staten skulle överlåta sina aktier i Sveriges investeringsbank till PKbanken (prop 1988/89: 143, mot. 1988/89:N34) har vi redovisat vår principiella syn på vilka riktlinjer som bör gälla för försäljningen av statliga företag. Vi kvarstår vid denna uppfattning.

I avvaktan på att en sådan försäljning kommer till stånd kan vi dock acceptera den föreslagna samordningen av de statliga skogsföretagen i syfte att trygga råvaruförsörjningen i bl. a. Norrbotten. Det är emellertid väsentligt att denna samordning inte sker på ett sådant sätt att virkesleveranserna till enskilda sågverk i inlandet — vilka många gånger för sin verksamhet är helt beroende av domänverkets leveranser — äventyras. Detta bör ges regeringen till känna.

Hemställen

Med hänvisning till vad som ovan anförts hemställer vi

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anføres om inriktningen av den ekonomiska politiken och dess samband med de regionala och arbetsmarknadspolitiska problemen i samhällsekonomin,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anføres om arbetsmarknadspolitikens inriktning och stödbehovet inom arbetslöshetsförsäkringen,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anføres om inriktningen av insatserna för att bereda arbetshandikappade arbete,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anføres om behovet av att snabbt bereda flyktingar och invandrare arbete eller utbildning,

5. att riksdagen avslår proposition 1988/89:150 såvitt avser förslaget om överföring av medel från beredskapsarbeten till strukturstöd för byggarbetsmarknaden i enlighet med vad som anförs i motionen,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförs om vikten av en tryggad råvaruförsörjning för enskilda sågverk vid en samordning mellan de statliga skogsföretagen.

Mot. 1988/89
Fi87

Stockholm den 10 maj 1989

Börje Hörnlund (c)

Per-Ola Eriksson (c)

Kersti Johansson (c)

Göran Engström (c)

Marianne Andersson (c)

Håkan Hansson (c)

Roland Larsson (c)

Ivar Franzén (c)

Kjell Eriksson (c)

Jan Hyttring (c)

Gunhild Bolander (c)